

opleiding en nascholing

OPLEIDEN VOOR INTERCULTUREEL ONDERWIJS

Nu de problemen met buitenlandse kinderen in de klas al enige jaren voelbaar zijn, begint er op de opleidingsinstituten ook eindelijk aandacht voor te komen. Voor de docenten daar geldt echter: zij hebben de problemen nooit aan den lijve ervaren. In vertwijfeling grijpen ze voor hun nascholingscursussen terug op door anderen, onder andere door het Ministerie, geproduceerde leerstof. Eigen inbreng van de cursisten en het doordenken – met hen – van de achtergronden van de problemen wordt zo uitgesloten. De opstellers van de nascholingscursus 'Intercultureel Onderwijs' aan de PA St.-Jozef in Zeist gaan zo niet te werk. Dat moge uit dit artikel blijken en hopelijk kunnen anderen hiermee hun voordeel doen.

Maar zij waarschuwen ook voor het klakkeloos overnemen van deze werkwijze. Deze manier van werken moet je als opleid(st)er eigenlijk eerst zelf stap voor stap leren en uitproberen.

Waarom en hoe ze dat in Zeist doen, beschrijven de auteurs in het volgende artikel.

Om de gebruikswaarde van het artikel te verhogen hebben ze ook attentiepunten opgesteld voor opleiders die van plan zijn een studentgerichte nascholingscursus te starten. Deze informatie is ook een poging om de ervaringen van de opleiding door te geven, nu zeker is dat deze pedagogische academie wordt opgeheven. In de schaalvergroting van opleidingsinstituten dreigt het leerstofgerichte onderwijs de overhand te krijgen.

1 Intercultureel onderwijs in de huidige opleidingen – leerstof of student gericht?

In allerlei opleidingsinstituten (Opleidingen voor Kleuterleidsters, Pedagogische Academies en Lerarenopleidingen) zijn er experimenten aan de gang met programma's op het gebied van 'Intercultureel Onderwijs'.

Wij gebruiken de term 'intercultureel onderwijs' omdat naar ons idee het probleem 'anderstalige kinderen in de klas' niet alleen een probleem is voor die anderstaligen. Het gaat de hele klas aan. Het gaat het hele onderwijs aan, dat zich zal moeten richten op een 'verkeer' tussen de verschillende culturen, en een leven met elkaar in één school en in één samenleving.

De school heeft hierin een taak; en dus ook de opleidingsinstituten, die echter — zoals een praktijkoriëntatie leert — die taak heel verschillend invullen. De meeste opleidingsinstituten bieden heel leerstofgerichte programma's; enkele opleidingen werken meer studentgericht. En dit betreft dan zowel de cursussen voor aanstaande onderwijsgevendenden als de nascholingscursussen.

In de leerstofgerichte cursussen gebruikt men vaste studiepakketten, die van tevoren kant en klaar zijn. Alle studenten krijgen dezelfde stof te verwerken. De programma's zijn vooral informatief en theoretisch van opzet. Hier en daar vindt praktische verwerking plaats aan de hand van concrete opdrachten. Leerstofgerichte cursussen worden vaak in vakken onderverdeeld gegeven. De studentgerichte cursussen gaan uit van de ervaringen van de deelnemers. De leerstof is daaraan aangepast. Alleen in hun globale opzet kunnen de programma's op elkaar lijken. Bij studentgerichte cursussen werkt men gewoonlijk thematisch en vakgrensoverschrijdend. Dat stelt zowel aan de docenten als aan de cursisten zeer specifieke eisen.

In het vervolg van dit artikel doen we u verslag van de wijze waarop op ons opleidingsinstituut in Zeist aan 'Intercultureel Onderwijs' wordt gewerkt. Onze opzet wijkt in vele opzichten af van werkwijzen die men elders aantreft. In de nascholingsactiviteiten (maar ook in het programma van de opleiding van aanstaande leerkrachten) proberen wij studentgericht te werken.

Dat studentgericht werken komt in de opleiding op verschillende momenten naar voren: de begeleiding op de basisscholen wordt in Zeist bijvoorbeeld niet per 'vak' gedaan, zoals op de meeste opleidingsinstituten (waar de muziekdocent alleen muzieklessen ziet, etc.). Een begeleidend docent in Zeist (in principe iedere docent) gaat naar een of meerdere basisscholen waar hij gedurende een bepaalde periode een groep studenten begeleidt. Hij probeert niet te beoordelen, maar met behulp van zelfevaluerende verslagen van de student deze bij te sturen en mogelijkheden aan te geven om zich in het onderwijs verder te ontwikkelen en te groeien.

De bovenomschreven begeleiding heeft natuurlijk niet altijd bij iedereen evenveel succes. Maar de keus is duidelijk: een mens leert voornamelijk, wanneer hij bij zichzelf kan beginnen, vanuit eigen interesse en motivatie. Daarbij moet je je dan als opleider aansluiten.

2 Nascholingscursus 'Intercultureel Onderwijs' van Zeist

Al enige jaren wordt aan de pedagogische academie St.-Jozef in Zeist een nascholingscursus 'Intercultureel Onderwijs' gegeven. Deze cursus voor kleuterleidsters en onderwijzeressen is geen leerstofgerichte. Dat leek de docenten onwaarschijnlijk.

— Wat hadden ze zelf immers aan ervaring over anderstaligenonderwijs in te brengen?

— Hoe kon een leerstofgericht programma een antwoord zijn op de zo verschillende uitgangssituatie van de cursisten en hun heel verschillende cursusverwachtingen (cursisten met veel of weinig ervaring met anderstaligen, cursisten werkzaam als klasseleerkracht of als lid van een vliegende brigade, cursisten werkzaam in basisonderwijs of voortgezet onderwijs, cursisten die vooral praktisch bezig willen zijn en cursisten die op zoek zijn naar een theoretische achtergrond, cursisten die veel tijd in de cursus willen investeren en cursisten die de 12 cursusavonden 'voldoende vinden' etc. etc.).

Hierbij willen wij vanuit onze ervaringen opmerken dat wij een eerste jaar veel energie besteed hebben om zo homogeen mogelijke groepen te maken. Dat lukte natuurlijk maar ten dele. Ook bleek in de praktijk het leren van elkaar (door samen aan een project te werken, door kennis te nemen van elkaars presentatie) belangrijke waarde te hebben voor cursisten.

— Bovendien zou een leerstofgericht programma ook niet passen bij een instituut dat zoveel mogelijk probeert op te leiden tot zelfwerkzaamheid. En zo ontstond een thematisch opgezette cursus, waarbij de docenten een begeleidende taak vervullen. De doelen van deze nascholingscursus zijn van ondersteunende aard:

* De deelnemers moeten het gevoel krijgen, dat ze niet alléén met de praktische problemen van anderstaligen opgescheept zitten. Ze moeten wegen vinden om hierover met anderen in contact te komen.

* De deelnemers moeten op de hoogte komen van de talrijke advies-instanties die op het gebied van intercultureel onderwijs bestaan. En ze moeten te weten, wat voor soort hulp voor hen wáár te krijgen is.

* De deelnemers moeten wegwijs raken in de literatuur over dit onderwerp. En ook moeten ze weten, op welke manier zij zelf over een specifiek onderwerp aan schriftelijke informatie kunnen

komen.

* De deelnemers moeten praktijkideeën krijgen voor hun eigen werksituatie, zonder dat ze directe oplossingen voor alle problemen verwachten. Om zulke doelen te bereiken werd gekozen voor een cursusopzet in twee stromingen:

A Door de 12 cursusavonden heen zit een rode lijn van informatie-overdracht aan de cursisten over:

- * migratiearbeid
- * transculturele pedagogiek
- * tweede taalverwerving
- * discriminatiemechanismen
- * religieuze en maatschappelijke aspecten van de Islamcultuur
- * onderwijs in de thuislanden
- * Nederland als multiculturele samenleving.

Overigens geschiedt deze informatie-overdracht niet alleen door frontale aanbieding. Ook ervaren ontvangende deelnemers informatie. Een uitstekend voorbeeld hiervan is het BAFA/BAFA-spel, dat ook op twee van de VON-dagen over anderstaligenonderwijs werd gespeeld. (De deelnemers leven zich in de rol van 'minderheid' en 'meerderheid' in. Zij ervaren zelf de problemen van in een 'vreemde' cultuur te leven. *Het spel (met instructie) is te bestellen bij het VON-bureau.*)

En natuurlijk vindt ook in groepsdiscussies informatie-overdracht plaats, en wordt er gebruik gemaakt van bestaand film- en videomateriaal. Wij hebben geleerd erg attent te zijn op programma's of onderdelen uit actualiteitenrubrieken op het zogenaamde Open Net. Daarnaast maken wij gebruik van de diensten van Studio IM (welke een grote hoeveelheid videomateriaal heeft over anderstaligen en over overspeelapparatuur beschikt). Voorts bestaat er basismateriaal, dat het Departement van Onderwijs heeft uitgegeven (4 blauwe werkmappen over onderwijskundige, talige en sociaal-geografische aspecten en een rode map over ontwikkelingsproblematiek en trekbaarheid uit de verschillende Middellandse Zeegebieden).

Tenslotte werden ook werkers uit de praktijk en vertegenwoordigers van ondersteunende of samenwerkende instanties uitgenodigd (bijvoorbeeld NCB, het club- en buurthuiswerk, SAD).

B Door de 12 cursusavonden heen zit ook een rode lijn van 'zelfstandig werken'. De cursisten kiezen hiervoor onderwerpen die bij hun eigen behoeften, hun verwachtingen en ervaringen aan-

sluiten. Ideeën hiervoor heeft men al bij de start van de cursus uit de praktijk meegebracht of ontstaan gaandeweg de cursus.

Het is niet de bedoeling dat de deelnemers 'opdrachten' vervullen. In de cursustijd werken ze aan onderwerpen die ze voor zichzelf van belang vinden. En de docenten helpen hen daarbij. De cursisten werken in groepen (van ca 4) aan onderwerpen als:

- * gemeentelijk beleid ten aanzien van huisvesting en scholing
- * de positie van buitenlandse vrouwen in Nederland
- * optimaal gebruik van jeugdliteratuur bij anderstaligenonderwijs
- * intercultureel muziekproject op een basisschool
- * speel-leermateriaal maken voor de 'eigen' klas buitenlandse kinderen.

Ook buiten de cursusavonden werken de deelnemers nog aan hun onderwerpen. Aan het eind van de werkzaamheden doen de cursisten verslag aan elkaar door middel van videoband, diaserie, schriftelijke informatie, een demonstratie, e.d. Zo'n presentatie is voor de mede-cursisten ook waardevol.

Het zelfstandig werken motiveert de deelnemers, doordat ze hun eigen onderwerpen hebben gekozen en op hun eigen niveau en in eigen tempo bezig zijn. Daar zetten ze zich helemaal voor in.

Om een indruk te geven van zo'n cursus volgt hier de zeer globale opzet. Bedenk daarbij wel, dat de feitelijke uitvoering voor een heel groot gedeelte afhankelijk is van de deelnemers.

Elke cursusavond duurt van 19.00 tot 22.00 uur. De meeste keren is het programma tweedelig.

Cursusavond 1

Eerste gedeelte: introductie; kennismaking: uitleg van de opzet en organisatie (koffiegeld etc.).

Tweede gedeelte: spel Bafa/Bafa (tevens kennismaking met de groep)

Hoe is dat ... in een vreemd land, met onbegrijpelijke gebruiken, waar je alles fout schijnt te doen, waar je niet begrepen wordt en niet begrijpt ...

Met dit spel beogen we een stuk inleving; het aan den lijve ondervinden hoe dat nu is als buitenlandse werknemer in Nederland. Het begrip 'cultuur' zal een stuk duidelijker worden, en misschien ook de eigen motivatie voor deze cursus ...

Cursusavond 2

Eerste gedeelte: de achtergronden van de migratie

- gastarbeid een vorm van ontwikkelingshulp of gewoon keihard zakendoen?
- welke motieven hebben wij om ze hierheen te halen?
- wat bewoog hen om te komen?
- gewoon terugsturen als we ze niet meer nodig hebben?
- of hebben we nog verplichtingen?

De achtergronden van migratie: veel feiten, en nog meer punten van discussie.

Verloop van de avond:

Cursisten is gevraagd tevoren te lezen het rode boek over migratiearbeid (uit het materialenpakket van het Ministerie van Onderwijs). Als start van de avond wordt de videoband getoond 'Teruggaan of blijven' (Studio IM). Docent vult deze informatie aan. Cursisten hebben de gelegenheid aanvullende informatie te vragen, te discussiëren, etc.

Tweede gedeelte: onderwijsvisies.

Aan de hand van uitspraken komen cursisten tot een voorlopige eigen stellingname. Aan de hand van dezelfde uitspraken wordt gepoogd tot een groepsstellingname te komen. De uitspraken hebben betrekking op:

- * de plaats in de maatschappij van het anderstalige kind
- * het aantal anderstalige kinderen per klas en per school
- * anderstalige kinderen en de onderwijsstructuur
- * anderstalige kinderen en de onderwijsleermiddelen
- * anderstalige kinderen en onderwijsvisies
- * gewenste veranderingen.

Cursusavond 3

Eerste gedeelte: onderwijsvisies.

Het onderwijs aan anderstalige kinderen moeten we – als we niet alleen in de marge willen werken – ideologisch funderen. Aan de hand van literatuur en praktijk zoeken we naar fundamentele gegevens voor onderwijs aan anderstalige kinderen, waarna we komen tot een voorlopige eigen visie op het onderwijs in het algemeen en op het onderwijs aan anderstalige kinderen in het bijzonder.

Opdracht: vooraf bestuderen cursisten werkmap cursusmateriaal II (algemeen onderwijskundig deel), het tweede deel van de werkmappen uit

den Haag.

Sterk aanbevolen literatuur:

Theo Jansen *Ideologische aanpassing in het basis-onderwijs* (uitg. SUN, Nijmegen 1975).

Tijdens deze avond wordt nog literatuur aangeboden ter verdere verdieping.

Tweede gedeelte: start van het zelfstandig werken. Kiezen van onderwerpen; maken van startpapieren. Op dit startpapier formuleert een werkgroep cursisten de doelstelling van hun activiteiten, zij geven aan hoe zij zich de werkwijze voorstellen en hoe de taakverdeling tussen de verschillende deelnemers zal zijn.

Cursusavond 4

Eerste gedeelte: taal en denken.

De avond is als volgt: Cursisten worden in groepen verdeeld en iedere groep krijgt een opdracht (perspectief van een verhaal veranderen / beschrijven van foto's / reageren op uitspraken in kranten e.d.). Er wordt in groepen gepraat over de verschillen van de uitleg en over het waarom van die verschillen. Plenair probeert men daarna antwoord te krijgen op vragen als:

- wat is de relatie tussen ervaringswereld en taalgebruik?
- wat is de relatie tussen taalverwerving en cultuurverwerving?
- relatie tussen schooltaal en thuistaal in verband met anderstalige kinderen.

Verskillende voorbeelden van kenmerken van andere talen en culturen staan op papier.

Uitgangspunt:

Kwant *Fenomenologie van de Taal* (Aula)

Kwee san Liat *Denken met de rechterhand*.

Tweede gedeelte: vervolg zelfstandig werken.

Dit houdt in dat de tot dan toe gevolgde werkwijze geëvalueerd wordt en de taken eventueel worden bijgesteld.

Cursusavond 5

Eerste gedeelte: Türk Cocugu: Turks kind (film plus boekje van het museum voor Land- en Volkenkunde te Rotterdam).

'Turks kind' gaat over de invloeden van het verschijnsel gastarbeid op de leefsituatie van Turkse kinderen, zowel in Turkije als in Nederland. In het videoprogramma en het bijbehorende boekje maken we kennis met 4 gezinnen. Het eerste gezin is een traditioneel boerengezin. De andere familiebeschrijvingen bevatten voorbeelden van ingrijpende veranderingen onder invloed van gast-

arbeid.

Tweede gedeelte: (tussentijdse) presentatie van het zelfstandig werken.

Groepen geven tussentijds verslag aan elkaar, wanneer men ook in de tweede periode aan hetzelfde onderwerp in dezelfde groep cursisten wil verder werken. Ook is het mogelijk een eindverslag te geven, wanneer men de voorkeur geeft om daarna of in een andere groepssamenstelling of aan een ander onderwerp te gaan werken.

Cursusavond 6

Eerste gedeelte: tweede taalverwerving.

- hoe leer je een taal?
- heb je grammatica nodig?
- hoe denken auteurs van een (tweede-taal)methode, dat een kind een tweede taal leert?
- kun je nog andere dingen doen, die je erbij helpen?

Opdracht: tevoren doornemen lesbrieven Werkmap deel 3 (vooral de bijlagen).

Opzet werkmap deel 4: ieder neemt een cassettebandje mee, waarop een of andere situatie is opgenomen tijdens of na een taalles (gesprekje, nazeggen van zinnen, mondelinge beschrijving van tekening door een kind, etc.).

Sterk aanbevolen literatuur-oriëntatie: *Moer* 1978 nr 4 of *Beste uit Moer* 69-78, p. 437-468.

In groepen worden cassettebandjes beluisterd en op een aantal attentiepunten doorgelicht. De uitkomsten ervan worden gerelateerd aan uitspraken die in *Moer* 1978 nr 4, werden gegeven. Ook de verschillende uitspraken daar worden gechequed met behulp van de ervaringen die op de band staan.

Tweede gedeelte: opnieuw formeren van subgroepen rondom een zelfgekozen thema of voortgaan met het in de eerste periode gekozen onderwerp.

Cursusavond 7

Eerste gedeelte: discriminatie en discriminatiemechanismen.

Centraal staan de volgende vragen:

- worden gastarbeiders in onze samenleving gediscrimineerd?
- doen we daar zelf — misschien onbewust — aan mee?
- wat is de relatie tussen discriminatie en tweede generatieproblematiek?
- kan de school hieraan 'iets' doen?

Verloop van de avond: Met behulp van de film Bertus of Achmed wordt gepoogd een discussie

op gang te brengen over discriminatie of tolerantie in Nederland. Daarna volgt een toespitsen op de schoolsituatie, waarin vooral aandacht gegeven wordt aan de volgende facetten (Philipsen 1970):

- etikettering is mede aanleiding tot een proces van deviantie
- welke zijn de strategieën om deviantie te voorkomen?

Tweede gedeelte: vervolg zelfstandig werken aan keuze-onderwerpen.

Gebruikt materiaal: film Bertus of Achmed (via RVD of VNFI)

H. Philipsen 'Afwijkend gedrag, etikettering door de samenleving en strategieën van afwijkers' in: *Sociologische gids* 1970 p. 350 e.v.

F. Bovenkerk *Omdat zij anders zijn* Boom, Mepel 1979

J. Sanders *Wat doen wij er zelf aan* Publi-vorm, Voorburg 1980

Kinderen uit Culturele minderheidsgroepen in internaten en instellingen Wijn, Utrecht 1980

D. Aben en H. Schenderling *Gastarbeidersgezinnen uit mediterrane landen en de Nederlandse kinderbescherming* (doct. scriptie) Vakgroep Sociale Pedagogiek Leiden, 1980.

Tweede gedeelte: vervolg zelfstandig werken aan keuze-onderwerpen.

Cursusavond 8

Eerste gedeelte: jeugdliteratuur.

- hoeveel vooroordelen zijn er in jeugdboeken over buitenlanders?
- welke informatie geven jeugdboeken over Suriname?
- hoe ziet onze Nederlandse samenleving eruit in onze jeugdboeken?

In groepen worden bovengenoemde vragen bekeken voor de gelezen boeken. Plenair bespreekt men de uitkomsten.

Weer in groepen probeert men lessen op te zetten met deze jeugdliteratuur. Een interculturele doelstelling wordt wel gevraagd.

Cursisten wordt verzocht vooraf door te nemen: *De andere Kant*, uitgave NBLC en CPA te Middelburg (beschrijvingen van jeugdboeken, en lesopzetten met behulp hiervan — voor pedagogische academie en basisschool — vanuit anders-taligenoptiek)

De Alle Mensen Krant (over racisme in kinderboeken, uitgave Prot. Stichting Lectoraatvoorziening).

Tweede gedeelte: slotpresentatie zelfstandig werken.

Cursusavond 9

Gedurende de hele avond: praktijkoriëntatie. Voor deze avond nodigen cursisten vertegenwoordigers uit van andere culturen in Nederland (Marokko, Turkije, Suriname, Spanje, etc.) en in kleine groepen worden met deze mensen gesprekken gevoerd over onderwijs en opvoeding.

Cursusavond 10

Gedurende de hele avond: Islam.

Bezinning op de zeer vergaande invloed van de Koran op het alledaagse leven van de Moslim in de thuislanden en hier in Nederland. Eventueel bezoek aan moskee.

De avond over de Islam vinden we zelf moeilijk om in te vullen. Dit jaar willen we ons laten leiden door concrete vragen van cursisten over de Islam. We beschikken over geschreven informatie (publikatie NCB te Utrecht, verschillende wetenschappelijke publikaties over de Islam al dan niet met foto's verlicht, die in iedere goede boekhandel te vinden zijn, en verschillende meer populaire artikelen uit de verschillende weekbladen van de laatste tijd). Er is ook wel wat filmmateriaal (via Studio IM te Utrecht). De beperkte beschikbare tijd en de grote te overbruggen cultuurskloof leveren echter een spanning op.

Cursusavond 11

Gedurende de hele avond: informatiemarkt (gasten).

Deze avond denken wij informatie te geven over instanties die ondersteunend en voorwaarden scheppend bezig zijn voor het onderwijs aan anderstalige kinderen, zoals afdeling Onderwijs van de Gemeente, Schoolbegeleidingsdienst, Buurthuiswerk, Nederlands Centrum Buitenlanders, etc.

Cursusavond 12

Eerste gedeelte: beeld van andere volken in wereldoriëntatie.

Onderontwikkeld, arm, hongerig en primitief: kenmerken van al die volkeren die niet in West-Europa of Noord-Amerika wonen. Ze moeten nog veel leren, net als wij vroeger. Maar dankzij onze ontwikkelingshulp worden ze nog wel eens allemaal zoals wij. Dat is het beeld zoals het nog maar al te vaak aan leerlingen (ook op de basisschool) wordt aangeboden.

Cursisten bekijken kritisch lesmateriaal op hun eigen basisschool. Aan de hand van deze voor-

beelden wordt een groepsdiscussie opgezet.

Tweede gedeelte: de onderwijsvisie van de cursist: wat is ermee gebeurd in de loop van de cursus?

Als een persoonlijke evaluatie worden dezelfde stellingen als op de tweede avond overdacht en groepsgewijs besproken.

3 Attentiepunten voor het opzetten van zo'n studentgerichte nascholingscursus

De hierboven geschetste werkwijze komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Aan de hand van onze eigen ervaringen kunnen we een aantal attentiepunten opstellen die misschien ook handig zijn voor anderen die zo'n nascholingscursus willen beginnen:

3.1. Begin niet plompverloren aan een deelnemersgerichte cursus. Doe eerst in het 'gewone werk' met aanstaande leerkrachten ervaring op in het samenwerken met collega's en het thematisch werken.

In Zeist was eerder al ervaring opgedaan, onder meer in een project 'Arbeid', waaraan alle tweedeaars studenten en docenten van verschillende vakken gedurende 12 weken een halve dag werkten. Bij zo'n experiment kan onder meer blijken, in hoeverre je nog vastzit aan je oude onderwijsrol. Zeker in het begin betrapten wij ons erop, dat we de zaak nog niet helemaal vertrouwden. We hielden een soort reserveprogramma achter de hand, voor als het mis zou lopen. Het gevoel afhankelijk te zijn van de inzet en de activiteit van de cursisten is duidelijk iets waar je aan moet wennen. Je nieuwe begeleidersrol vereist een mentale acceptatie van je keuze.

3.2. Organiseer de nascholingscursus van tevoren goed. Ga niet zomaar met een los stelletje collega's aan de slag, maar probeer een groep docenten te formeren die al eens eerder met elkaar hebben samengewerkt. (Van het ministerie krijg je voor zo'n cursus niet meer dan 1,5 docentenuur op jaarbasis. Die geef je gewoon uit aan degene die zijn uren het hardst nodig heeft.)

Bij een goede voorbereiding hoort ook een goede voorlichting aan de aspirant-cursisten. Vele onderwijsgevendenden — vooral de ouders — zijn niet vertrouwd met deze werkwijze. Op het inschrijvingsformulier moet duidelijk gemaakt worden over wat voor soort cursus het gaat. En ook bij-

voorbeeld, dat naast de cursusavonden nog extra tijd nodig is voor het uitwerken van zelfgekozen onderwerpen. Op welke manier groepswork mogelijk is, etc.

3.3. Stel je bij de start van de nascholingscursus begeleidend op. Aan het begin zullen de cursisten een onderwerp moeten bepalen voor eigen studie (zie onder 2 stroming B). De docenten moeten dan wel iets weten van de soorten thema's die er zijn (informatief-meningsvormende thema's, onderzoeksthema's, produktiegerichte thema's of praktijkthema's). Maar het kiezen van de onderwerpen zullen de cursisten zelf moeten doen. Docenten zullen alleen kunnen stimuleren, ordenen (bijvoorbeeld door vragen als: 'Ben je nu dan nog wel praktijkgericht bezig?').

4 Slot

Wij hebben schematisch aangegeven hoe de nascholingscursus in Zeist eruit ziet. En ook hebben we proberen duidelijk te maken, dat die cursus hoort bij een bepaalde ontwikkeling die de hele Zeister opleiding heeft doorgemaakt.

Adressen die in het kader van dit artikel van belang zijn

VON-bureau, Du Perronlaan 60, 1422 CS Uithoorn
NCB, F.C. Donderstraat 17A, 3572 JA Utrecht
Museum voor Land en Volkenkunde, 25 Rotterdam
Studio IM (Stichting Audiovisueel Informatiecentrum
Culturele Minderheden), Postbus 9030, 3506 GA
Utrecht, tel. 030 - 618884
C. Ped. Academie te Middelburg (Rien Haak)
Prot. Stichting voor Lectoraatvoorziening, Parkweg 20A,
2271 AJ Voorburg

HET CADEAU

Toen de VON 10 lentes jong werd, kreeg zij van de didactiek commissie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen een mooi cadeau: een blanco boek. De titel hadden de milde gevers al bedacht:

Goed beVONden.

Onder deze naam staat de commissie een DCN-cahier af waarin de VON haar inzichten en opvattingen kan uitdragen: DCN-cahier 13, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1982.
Wat er goed bevonden gaat worden dat hebt u, lezer, in eigen hand.

Hoe? Schrijf!

In het komende jaar kan een ieder zijn/haar ideeën over moedertaalonderwijs of een onderdeel daarvan in de vorm een artikel laten meedingen naar een plaatsje in de bundel. De inzendingen moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:

- de nadruk moet liggen op de praktische toepasbaarheid;
- de suggesties voor de lespraktijk moeten vanuit een goed doordachte visie worden gegeven;
- zowel deze visie als de achterliggende theorie moeten de praktijk onderbouwen;
- de visie op onderwijs en maatschappij moet duidelijke relatie vertonen met de opvattingen die in de vereniging leven (zie de beleidsnota en de aantekeningen daarover in Moer 1980: 3);
- de bijdrage omvat maximaal 25 pagina's (wie meer te bieden heeft neme het zekere voor het onzekere en sture het werk toch op).

Nogmaals: schrijf!

Stuur uw inzending vóór 1 juli 1981 naar:

Paul Kuyer, Ringdijk 16, 1097 AB Amsterdam.

Maak van een leeg cahier een mooie geste!